

der Gegenwart". Izdavači su namjerno izabrali upravo one članke koji pomažu čitaocu u osobnom razmišljanju te unapređuju međusobni razgovor. Ti članci su zapravo neke vrste meditacija, razmišljanje, impulsi, orijentacija, pobuda ... Svi članci ukazuju na budućnost, predskazuju svjetliju budućnost, podržavaju i potkrepljuju nadu u bolju budućnost, budućnost koju nam osigurava i daruje naš Gospodin Isus Krist. Tako se Zbornik smještava u okvir 85. njemačkog saborovanja kojemu je bilo geslo: „Ja ću vam dati budućnost i nadu!“

Zbornik je naslovljen „Engagierte Gelsenhen“, što znači „angažirani spokoj“, odnosno „zauzeta spokojnost“ ... Pisци u svojim člancima ističu svoju zauzetost, zanimanje, angažiranost za sadašnjost i budućnost. Ali svi do jednoga dobro znaju da ne oblikuju povijest samo ljudi nego iznad svega on, Svemogućii! Upravo zato smijemo biti mirni i spokojni: On nam jamči, daruje i osigurava budućnost, i to budućnost bolju od ove naše sadašnjice.

Knjiga se čita sa zanimanjem i angažiranošću s kojom je i pisana. Jamstvo za vrijednost tog Zbornika su i imena pisaca (J. B. Metz, K. Tillmann, J. Weber, A. Auer, R. Pesch, K. Lehmann, B. Welte, F. Kaspar, O. Betz, Frère Roger i mnogi drugi). Knjigu će nabaviti ne samo svi oni koji već godinama rado čitaju i prate časopis „Christ in der Gegenwart“, nego i svi oni koji su zauzeti za kršćansku sadašnjost i budućnost. Ta knjiga će im biti neke vrste duhovni „digest“.

Adalbert REBIĆ

Celestin TOMIĆ, PRAOCI IZRAELA. Izdao Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca, Zagreb 1978, strana 232.

To je druga knjiga Tomićeva djela „Povijest spasenja“ kojim spasonosnu poruku želi približiti što je moguće širem sloju vjernika. Dosad je objavio već četiri knjige, i to: 1. Prapovijest spasenja (Zagreb 1977), 2. Praoci Izraela (Zagreb 1978), 3. Izlazak (Zagreb 1979) i 4. U obećanu zemlju (Zagreb 1980). Dakle, svake godine po jednu knjigu.

Knjiga je sastavljena od Uvoda (5–36), tri dijela (Abraham, Izak i Jakov: 37–214) i Pogovora (215–222). U Uvodu pisac iznosi podatke o Starom Istoku koji se inače iznose u posebnim uvodima u Sveto pismo Staroga zavjeta. Upoznaje čitaoca s vremenskim kon-

tekstom u kojem su živjeli izraelski praoci. Obavještava o Starom Egiptu, o Staroj Mezopotamiji i o Starom Kanaanu. Govori o narodima i plemenima koji su na tom tlu boravili i dolazili u dodir s Izraelom. U prvom, drugom i trećem dijelu tumači ono što čitalac čita u Knjizi Postanka o Abrahamu (Post 12,1–23,20), Izaku (Post 24,1–25,18) i Jakovu (25,19–50,26). U Pogovoru iznosi nekoliko refleksija o praocima, popraćenih citatima jednog Židova koji je ubijen u II. svjetskom ratu u Varšavi.

Knjiga nema predgovora u kojem bi nas pisac mogao upoznati s ciljevima i namjerama koje je imao pišući ovo tumačenje izraelskih patrijarha. Tako ne znamo da li je to pisao samo za svećenike ili i za ostale vjernike. Ima se utisak da je knjiga pisana za šire slojeve vjernika i ljubitelja Biblije. Svakako, hvale je vrijedan ovakav pokušaj tumačenja Biblije. Pisac naime pokušava tumačiti stare običaje, zakone, povijesne okolnosti i uvjetovanosti Staroga Istoka. Često u pomoć poziva arheologiju koja o tome danas mnogo zna reći. U tome slijedi poznate posebne uvode u Bibliju kojih danas ima na evropskim jezicima u izobilju (na talijanskom jeziku je npr. „Messaggio della Salvezza“ koji naš pisac najviše slijedi).

Knjiga je vrlo lijepo i ukusno opremljena (no ovako oslikane korice obično ne odgovaraju djelima ovakve naravi kao što je ovo „Praoci Izraela“). Pregledno je raspoređena tako te se čitalac može lako snaći. Šteta što ovomu ne odgovara uvijek i stil i jezik djela. Za obična čitača – a za nj je očito ovo djelo napisano – bit će ponešto teško u mislima pratiti napisani tekst, budući da misli iz rečenice u rečenicu nisu uvijek sretno i tijesno povezane. Za ilustraciju uzmimo jedan odlomak iz samog početka knjige: „Još u ovo vrijeme diže se jedan grad koji će za jedno tisućljeće postati istinska velesila na Prednjem Istoku. To je Asur. Asirija dobiva ime po gradu Asuru i božanstvu grada. Jezik, kultura, religija je akad-ska. Amorejci se nisu uspjeli infiltrirati u ovo područje. Nije to čista rasa, već mješavina starosjedilaca i došljaka Amorejaca, Hurita i drugih naroda. Smatraju se jedinim pravnim baštinicima Šumero-akadske kulture. Kad kralj Ilu-Šuma prodre u Babilon, proglasi se oslobođiteljem grada od amorejskih i elamljanskih uljeza. Zalazom Ura Asirija preuzima i trgovinu i obrt. Proširuje i osniva nove trgovačke putove, stvara snažnu trgovačku mrežu. Značajne su otkrivene pločice u Kapadociji (Mala Azija) u gradu Kanišu, na staroasirskom jeziku. Tu se govori o izmjeni robe između stanovnika grada i asirskih trgovaca pred gradom“

(strana 9). Takav tekst, poput nekog sažetka, možda može pristajati nekom leksikonu koji radi kratkoće prostora mora stvari sažimati, ali ne ovakvom djelu koje želi čitaocu tumačiti i njega upoznavati s navedenim pojmovima. U deset rečenica navedeno je dvanaest novih naziva gradova i naroda. Svaka je rečenica zapravo nova samostalna stvarnost koja zahtijeva da u posebnim odlomcima — ako ne i naslovima — bude obrađena da bi bilo sve razumljivo, shvatljivo.

Za našu hrvatsku bibličistiku još je uvijek važno stvarati hrvatske izraze. No neki su već ustaljeni pogotovo poslije izdanja Biblije Kršćanske sadašnjosti (Zagreb). Pisac u pogledu terminologije nije dosljedan pa će to čitaocu neminovno stvarati poteškoće. Iznijet ću ilustracije radi, samo nekoliko primjera, i to s prvih stranica knjige (prostor nam ne omogućuje da uzmemo u obzir cijelu knjigu). Elamićani su jednom nazvani *Elamićani* (s. 10), a drugi puta *Elamljani* (s. 11), pridjev od toga je *elamljanski* (s. 9). Huriti jednom su *Huriti* (s. 11) a drugi puta *Hurijci* (gen. Hurijaca, s. 13). Hetiti jednom su *Hetiti* (s. 12) a drugi puta *Heteji* (pridjev: hetejski, hetejsko, s. 12) itd. I to se događa često puta na istim stranicama. Neupućenu čitaocu pričinjat će se da se radi sad o jednom sad o drugom narodu.

Pohvalno je što pisac pokušava za stranu riječ naći našu domaću hrvatsku riječ: Tako govori o *onostranosti* (umj. *transcendenciji*) Boga (s. 14). Šteta što u tome nije dosljedan, pogotovu kad se radi o izrazima koji su čitaču manje razumljivi nego izraz *transcendencija*. Na str. 13 upotrebljava izraz „eksekutorske listine“ a da ni u zagradi ne prevodi taj čitaocu sasvim strani izraz.

Nadalje, vrlo je pohvalno što se pisac služio — i to izobilno — stranom literaturom. No šteta je što nije u tekstu ili u bilješkama naveo odakle je koji navod uzet. Navodi npr. pod navodnicima: „U vrijeme Tutankamona čitamo u tekstovima: 'Nebo je u miru, zemlja ispunjena radošću...'“ a da nikako ne saznajemo u kojem je djelu taj navod zabilježen. Uopće, bilo bi dobro da je knjiga takve naravi opskrbljena bilješkama u kojima bi bilo vidljivo odakle je koji navod, koja misao, koji opširniji tekst posuđen ili i doslovce prepisan. Možda bi bilo previše bilježaka. No dosta bi bilo navesti samo najglavnija djela odnosno samo najvažnije izvore iz kojih je nešto uzeto.

Potkralo se i dosta pogrešaka. Nabrojimo samo neke. Na str. 16: *R.* von Rad umj. *G.* von Rad. Na str. 28: Merneftah umj. Merneptah. Na str. 43: Ur-Nammu umj. Ur-Nannu itd.

Unatoč tim nedostacima treba izreći zahvalnost i pohvalu ocu Tomiću što s tolikom ljubavlju piše o Bibliji. Time sigurno čini veliku uslugu svima koji Bibliju ljube i žele je temeljitije upoznati i iz nje crpsti hranu za svoj duhovni život.

Adalbert REBIĆ

ARCHIVUM HISTORIAE PONTIFICIAE 15 (1977) Rim 1977. Izdaje Papinsko sveučilište Gregoriana, Fakultet za crkvenu povijest, Rim.

AHP je zbornik radova koji imaju stano vitu vezu s poviješću rimskih biskupa. U ovome zborniku nalaze se slijedeći vrlo vrijedni doprinosi: Pietro Conte (Il significato del primato papale nei padri del VI concilio ecumenico) piše o značenju papinskog primata kod otaca VI. ekumenskog koncila (str. 7–112). Najprije iznosi neke premise u vezi s tim ekumenskim saborom (Carigrad 680–681). Zatim historijsko-kritički opisuje tok samog sabora. Nastoji protumačiti dvije stvari koje su još uvijek nedovoljno istražene: koji je bio razlog da se prihvati vjera pape Agatona: da li njegova vjernost naslijeđenoj vjeri ili njegov papinski autoritet? Drugo: što znači ona izreka: „Kroz Agatona govori Petar“? Posebno poglavlje posvećuje osudi pape Honorija. Tu pisac historijsko-kritički i dogmatsko-ekleziološki istražuje to tako teško pitanje. Nakon temeljite obradbe pisac zaključuje da je taj VI. ekumenski sabor u Carigradu osudio papu Honorija ali nije stavio u pitanje njegov autoritet.

James Ross *Sweeney* (Innocent III and the Esztergom Election Dispute. The Historical Background of the Decretal *Bone Memoriae* II) raspravlja o izboru esztergomske biskupa i ugarskog primasa (str. 113–137). Godine 1204–1205. nastaje svađa oko izbora novog esztergomske nadbiskupa i ugarskog primasa. Dvije su stranke dva puta imenovala svoga kandidata. Oko stvari angažirao se i kralj. Papa Inocent III. se pri tome vladao vrlo oprezno i čvrsto. Zatim je više u duhu političkog kompromisa nego neumjerenog legalizma papa pristao uz onog kandidata koji je imao od svih stranaka najviše glasova. To je bilo povodom da se zabrani održavanje zborova za izbor novog biskupa, nego se ima uvijek čekati najprije papin sud.